

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СТОРОНАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ЗМАГАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Чорноус Ю. М., Дульський О. Л.

Дослідження проблематики криміналістичного забезпечення процесу доказування у діяльності сторін кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі обумовлено необхідністю врегулювання прав сторін кримінального провадження, зокрема що стосуються реалізації їх повноважень за рівних умов. Тому дослідження має кримінальну процесуальну складову (суворе і неухильне дотримання кримінального процесуального законодавства) та криміналістичну складову (діяльнісний підхід з метою шляхом реалізації поставлених завдань за допомогою криміналістичних засобів, методів, прийомів).

Важливим елементом доказування є такий як «збирання доказів». У численних варіантах тлумачення поняття «збирання доказів» науковці до його змісту включають різні складові, які відображають процес діяльності уповноважених суб'єктів як зі сторони обвинувачення (переважно слідчого), так і сторони захисту (захисника). Аналіз наукових джерел засвідчив, що поняття «збирання доказів» може охоплювати такі елементи: пошук, пізнання, виявлення, знаходження, сприйняття, витребування, вилучення, збереження, фіксацію.

Кримінальний процесуальний та криміналістичний аспекти є невід'ємними та взаємодоповнюючими складовими під час тлумачення поняття «збирання доказів» у контексті діяльності сторони обвинувачення, і сторони захисту, що визначені КПК України.

Розкрито особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження відповідно до таких складових: техніко-, тактико- і методико-криміналістичної.

Процес реалізації криміналістичного забезпечення покликаний створити умови максимальної готовності криміналістичних засобів, методів і прийомів задля підвищення ефективності практичної діяльності уповноважених осіб як зі сторони захисту, так і сторони обвинувачення у кримінальному провадженні, формуючи та надаючи їм криміналістичні рекомендації, пропонуючи методи, прийоми, засоби діяльності з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Ключові слова: криміналістичне забезпечення, кримінальне провадження, кримінальний процес, змагальність, сторона обвинувачення, сторона захисту, техніко-криміналістичне забезпечення.

Chornous Yu. M., Dulyskiy O. L. Features of forensic support for the collection of evidence by the parties to criminal proceedings in adversarial criminal proceedings

The study of the issues of forensic support for the process of evidence in the activities of the parties to criminal proceedings in adversarial criminal proceedings is due to the need to regulate the rights of the parties to criminal proceedings, in particular those relating to the exercise of their powers under equal conditions. Therefore, the study of the criminal procedural component (strict and unwavering compliance with criminal procedural legislation) and the forensic component (an activity-based approach aimed at implementing the tasks set using forensic means, methods, techniques).

An important element of proof is such as "collection of evidence". In numerous interpretations of the concept of "collection of evidence", scientists include various components in its content that reflect the process of activity of authorized subjects both on the part of the prosecution (mainly the investigator) and the part of the defense (defender). Analysis of scientific sources has shown that the concept of "collection of evidence" can include the following elements: search, cognition, detection, finding, perception, retrieval, extraction, preservation and fixation.

Criminal procedural and forensic aspects are integral and complementary components when interpreting the concept of "evidence collection" in the context of the activities of the prosecution and the defense, as defined by the Code of Criminal Procedure of Ukraine.

The features of forensic support for the collection of evidence by the parties to criminal proceedings are revealed in accordance with the following components: technical, tactical and methodological-forensic.

The process of implementing forensic support is designed to create conditions for maximum readiness of forensic means, methods and techniques in order

to increase the effectiveness of the practical activities of authorized persons from both the defense and prosecution sides in criminal proceedings, forming and providing them with forensic recommendations, offering methods, techniques, and means of activity in order to achieve the objectives of criminal proceedings.

Key words: *forensic support, criminal proceedings, criminal process, adversarial, prosecution, defense, technical-forensic support.*

Постановка проблеми та її актуальність.

Науки кримінального процесу та криміналістики перебувають у постійному розвитку, удосконалюється кримінальне процесуальне законодавство та правозастосовна практика. Один із ключових векторів такого розвитку — це забезпечення євроінтеграційного напрямку розвитку нашої держави, приведення кримінального провадження у відповідність із міжнародними та національними стандартами. Вказане завдання визначено положеннями нормативно-правових актів України. Зокрема, відповідно до Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021, до пріоритетних цілей належить європейська інтеграція та «набуття повноправного членства України в ЄС є стратегічним курсом держави» [1]. Згідно Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, до стратегічних пріоритетів розвитку належить «оперативність кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права» [2].

Завдання кримінального провадження визначені у ст. 2 КПК України, які зокрема полягають у реалізації «... забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду ...» [3].

Досягнення вказаного завдання безпосередньо залежить від відповідності процесу досудового розслідування та судового розгляду, власне кримінального провадження — міжнародним, європейським та розробленим на їх основі — національним стандартам.

Актуальність проблематики пов'язана і з тим, що власне поняття «стандарти» має різні форми виразу, які стосуються виконання низки завдань у кримінальному провадженні. Акцентуємо увагу на стандарти криміналістичного забезпечення досліджуваної проблематики, адже ефективне

використання криміналістичних засобів, методів та прийомів визначає ефективність правозастосовної діяльності.

Криміналістичне забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі обумовлено необхідністю врегулювання прав сторін кримінального провадження щодо реалізації їх повноважень в рівних умовах. Отож, дослідження має кримінальну процесуальну складову (суворе і неухильне дотримання кримінального процесуального законодавства) та криміналістичну складову (діяльнісний підхід з метою шляхом реалізації поставлених завдань за допомогою криміналістичних засобів, методів, прийомів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальні аспекти доказування сторонами кримінального провадження розкриті у працях Г.Р. Крет [4], Н.М. Обрізан [5], М.А. Погорецького [6], А.В. Шевчишена [7].

Інноваційні питання криміналістичного забезпечення кримінального провадження розкриті у працях А.В. Коваленка [8], Ю.М. Мирошниченка [9], В.С. Філашкіна [10].

Метою статті є висвітлення комплексного криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження в змагальному кримінальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Щодо змісту доказування у кримінальному судочинстві досі тривають наукові дискусії.

Так, М. А. Погорецький дослідив й сформував наукові концепції, якими представлена теорія кримінального процесуального доказування. Передусім це тлумачення доказування як кримінальної процесуальної діяльності, що полягає у збиранні, перевірці й оцінці доказів (М. М. Михеєнко та ін.) Також слід виділити теоретичні чи наукові концепції тлумачення даного поняття [6, с. 66–68]. М. А. Погорецький, надаючи визначення даного поняття, взяв за основу розподіл згідно кримінальних процесуальних функцій обвинувачення, захисту, судового розгляду і вирішення справи (здійснення правосуддя) [6, с. 70]. Одержання процесуальних доказів полягає у пошуку, виявленні (встановленні), а за необхідності — вилучення фактичних даних та їх джерел; б) перевірки, оцінки фактичних даних та їх джерел, їх процесуального оформлення (закріплення) і власне надання фактичним даним та їх джерелам уповноваженими суб'єктами кримінального процесу значення певного доказу в кримінальному провадженні [11, с. 311].

В. І. Фаринник, розглядаючи доказування в кримінальному судочинстві України, як елемент доказування виокремлює збирання доказів. Це є урегульована КПК України діяльність уповноважених суб'єктів, що передбачає виконання пошукових, пізнавальних, посвідчувальних, правозабезпечувальних заходів [12, с. 56].

Отже, слід засвідчити наявність різних поглядів щодо тлумачення поняття доказів та доказування у кримінальному судочинстві. Безпосередньо розглянемо елемент доказування – збирання доказів.

У ч. 1 ст. 93 КПК України закріплено, що «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом» [3]. У п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України визначено сторони кримінального провадження. Сторона обвинувачення це: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник і законний представник у випадках, установлених КПК України. Сторона захисту це: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачено застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники [3]. З метою забезпечення лаконічності викладу матеріалу статті, задля позначення представників зі сторони обвинувачення, які відповідно до КПК України мають схожі повноваження зі збирання доказів, є посадовими особами правоохоронних органів (слідчий, дізнавач, прокурор та ін.), далі будемо використовувати узагальнене поняття – *уповноважена особа*.

Конкретизуємо поняття збирання доказів. Так, збиранням доказів є врегульована кримінальним процесуальним законом діяльність сторони обвинувачення щодо виявлення та фіксації в процесуальних документах і додатках до них матеріальних й ідеальних слідів кримінального правопорушення або іншої події як доказової інформації, а також діяльність сторони захисту, потерпілого щодо здійснення дій, які здатні забезпечити надання до суду належних і допустимих доказів [13, с. 196–197].

О. В. Капліна зазначає, що збирання доказів є складною комплексною діяльністю суб'єктів доказування з їх виявлення, витребування,

отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку [14, с. 223]. Цілком слушно вчена акцентує на складності та комплексності діяльності зі збирання доказів.

На думку В. М. Тertiшника, збирання доказів полягає в пошуку та виявленні джерел і носіїв доказової інформації, отриманні (вилученні – щодо речових доказів), а також закріпленні (фіксації) у передбаченій законом процесуальній формі фактичних даних [15, с. 238].

Отже, у численних варіантах тлумачення поняття «збирання доказів» науковці до його змісту включають різні елементи, які відображають процес діяльності уповноважених суб'єктів у процесі доказування.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що поняття «збирання доказів» може охоплювати такі елементи: пошук, пізнання, виявлення, знаходження, сприйняття, витребування, вилучення, збереження, фіксацію.

Досліджуваний процес має кримінальну процесуальну складову (суворе і неухильне дотримання кримінального процесуального законодавства) та криміналістичну складову (діяльнісний підхід з метою шляхом реалізації поставлених завдань за допомогою криміналістичних засобів, методів, прийомів). Вони органічно доповнюють один одного у процесі підготовки та безпосереднього збору доказів.

Слід зауважити, що коли йдеться про криміналістичний аспект збирання доказів, то маємо на увазі криміналістичне забезпечення цього процесу, яке супроводжує процес доказування.

Власне поняття «криміналістичне забезпечення» може бути визначено як створення умов готовності й реалізації методів, засобів, прийомів криміналістичної техніки, криміналістичної тактики й криміналістичної методики, що ґрунтуються на загальнотеоретичних засадах криміналістики та спрямовані на виконання завдань розкриття, розслідування і попередження злочинів [16, с. 150].

Слід прийняти за основу думку про три основні складові криміналістичного забезпечення, як: криміналістична техніка, криміналістична тактика і криміналістична методика.

Вказані складові криміналістичного забезпечення доповнюють одне одного, ґрунтуються на загальній теорії криміналістики, яка є їх теоретико-методологічною основою.

Підкреслимо, що збирання доказів здійснюється відповідно до засад кримінального провадження, які закріплено в главі 2 КПК України. Водночас

вважаємо за доцільно виокремити таку ключову з них, як змагальність, що визначена ст. 22 КПК України, а саме: «змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості».

Загальний зміст цього принципу визначено в ст. 22 КПК України й він означає, що кримінальне провадження здійснюють на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення та стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Крім цього, сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України [3]. Відповідні положення цього нормативно-правового акту, на перший погляд, висвітлюють лише кримінальний процесуальний аспект реалізації засади змагальності у кримінальному провадженні. Водночас їх тлумачення є ширшим та охоплює і криміналістичну складову цього принципу, яка виявляється в тому, що: 1) як сторона обвинувачення, так і сторона захисту може мати власні версії під час кримінального провадження, які можуть бути як схожими, так і відмінними; 2) результат збирання фактичних даних залежить від умілої реалізації способів збирання доказів обома сторонами, використання даних криміналістичної техніки, криміналістичної тактики, а також знань з криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Ці три елементи криміналістичного забезпечення (тактика, техніка, методика) сприяють ефективній практичній діяльності уповноважених осіб з метою розкриття кримінальних правопорушень. Унікальність цих елементів полягає в тому, що їх можна розглядати як у науковому, так і практичному змісті, що полягає як у створенні наукового підґрунтя застосовуваних прийомів, засобів та методів, так і формуванні практичних рекомендацій щодо їх застосування [17, с. 71].

Проаналізувавши ст. 22 КПК України, теоретичні та емпіричні джерела, можемо виокремити такі ознаки змагальності під час кримінального провадження: 1) діють, реалізують свої повноваження як сторона обвинувачення, так і сторона захисту у кримінальному провадженні; 2) кожна сторона доводить переконливість власних аргументів, керуючись принципами законності, етичності, науковості; 3) реалізація лише тих способів збирання доказів, що передбачені

кримінальним процесуальним законодавством України; 4) рівність прав сторін кримінального провадження на збирання та подання суду фактичних даних, що можуть бути доказами; 5) чітке розмежування прав й обов'язків сторін кримінального провадження; 6) використання можливостей криміналістики у виявленні криміналістично значимої інформації та збиранні доказів; 7) забезпечення судом умов для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав і виконання ними процесуальних обов'язків.

Засада змагальності, вказує В. О. Гринюк, поширює свою дію лише на сторони кримінального провадження, які наділені повноваженнями щодо отримання доказів та їх використання для обґрунтування своїх процесуальних рішень [18, с. 182].

Розкриємо особливості криміналістичного забезпечення збирання доказів сторонами кримінального провадження відповідно до таких складових: техніко-, тактико- і методико-криміналістичної.

Техніко-криміналістичне забезпечення. Термін «криміналістична техніка» має два основні значення. У широкому значенні це розділ або частина криміналістики, у вузькому — певна сукупність, система науково-технічних засобів, прийомів і методів, які використовують під час розслідування, судового розгляду та запобігання злочинам [19, с. 37].

У цьому випадку зважатимемо на зміст вузького значення цього терміна [20, с. 133]. Уповноважені особи під час розслідування кримінальних правопорушень постійно використовують технічні засоби, адже це спрощує їм роботу, а також допомагає формувати якісну доказову базу шляхом вилучення слідової інформації за їх допомогою.

Застосування цих засобів відбувається відповідно до інструкцій виробника, стандартів, а також у відповідності із вимогами нормативно-правових актів.

У кримінальному процесуальному законодавстві немає спеціальної норми, що містила б чітке визначення правових засад застосування криміналістичної техніки [21, с. 91]. Проте в окремих його положеннях безпосередньо передбачено можливість і регламентовано порядок використання науково-технічних засобів у різних випадках, у деяких із них встановлено обов'язковість використання певного виду технічних засобів [19, с. 47].

Зазначимо і про норми КПК України, у яких передбачено можливість і порядок застосування технічних засобів. У п. 2 ч. 1 ст. 103 КПК України

зазначено, що процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксувати на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії. У ст. 104 КПК України передбачено вимоги оформлення протоколу, зокрема ті відомості в ньому, які було зафіксовано за допомогою технічних засобів. Зауважено, що якщо за допомогою технічних засобів фіксують допит, текст показань можуть не вносити до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі в протоколі зазначають, що показання зафіксовані на носії інформації, який додають до нього. У ст. 105 КПК України передбачено види та вимоги до оформлення додатків до протоколу, зокрема такими додатками можуть бути: стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерних даних й інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу [3].

Загалом КПК України передбачає чимало норм, які визначають питання техніко-криміналістичного забезпечення на етапі як досудового розслідування, так і судового провадження.

З огляду на те, що криміналістичне забезпечення в межах нашої тематики розглядаємо одночасно зі збиранням доказів сторонами кримінального провадження, зосередимо увагу саме на етапі досудового розслідування, під час якого і відбувається такий процес.

Техніко-криміналістичні засоби, прийоми й методи застосовують за наявності правових підстав: що передбачено законом або не суперечить йому.

Уповноважені особи, застосовуючи технічні засоби, під час розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням, звертаються не лише до норм КПК України, а й загалом до кримінального процесуального законодавства, що і охоплює інші закони України, а також до норм відомчих правових актів.

Слушною видається думка А. В. Полтавського щодо впровадження в діяльність підрозділів, які забезпечують огляд (дослідження) місця події, передусім порядку розпізнавання (виявлення), запису (фіксації), збору (вилучення), транспортування та зберігання предметів, що мають потенційну судову значущість, систем управління якістю відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO/IEC 17020 з подальшою регламентацією обов'язковості застосування вимог міжнародного стандарту ISO 21043-2:2018 в практичній діяльності підрозділів, що забезпечують огляд

(дослідження) місця події [22, с. 344-345]. Наразі стандарти з регулювання таких питань набувають поширення в Україні. Слід зазначити про важливість врахування за даних умов норм Закону України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 року [23].

Щодо правових основ техніко-криміналістичного забезпечення захисника доцільно зазначити, що в КПК України не передбачено прямого права чи обов'язку застосування захисником технічних засобів. Водночас він може їх використовувати на основі прав підозрюваного, обвинуваченого (ч. 4 ст. 46 КПК України). У п. 11 ч. 3 ст. 42 КПК України передбачено, що підозрюваний, обвинувачений має право застосовувати, дотримуючись вимог КПК України, технічні засоби під час проведення процесуальних дій, у яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів під час проведення окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, охоронявану законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виносять (постановляють) умотивовану постанову (ухвалу) [3].

Надання безпосереднього права на застосування технічних засобів захисником у кримінальному провадженні передбачено в п. 8 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де зазначено, що він уповноважений «застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види правової допомоги, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання в порядку, передбаченому законом» [20, с. 133; 24].

Неврегульованим лишається питання відомчих правових актів Ради адвокатів України чи З'їзду адвокатів України, які регулювали б питання застосування технічних засобів під час збирання фактичних даних [20, с. 134].

Загалом аналіз правових актів України засвідчує, що уповноважені особи правоохоронних органів мають ширші повноваження, а також значний арсенал технічних засобів під час збирання доказів, порівняно із захисником. Водночас це впливає з їх функцій, які спрямовані на встановлення всіх обставин кримінального правопорушення, а функції захисника спрямовані на захист підозрюваного, обвинуваченого, підсудного тощо. Крім цього, задля забезпечення рівності в кримінальному провадженні сторін обвинувачення та захисту

захиснику надано право клопотати про проведення процесуальних дій уповноваженими особами, у процесі яких вони теж можуть застосовувати ті технічні засоби, які вказав у клопотанні захисник (ч. 4 ст. 46 та п. 12 ч. 3 ст. 42 КПК України), однак з того арсеналу, що знаходиться на балансі такого органу і є сертифікованим [20, с. 134].

Тактико-криміналістичне забезпечення. Криміналістична тактика — це система наукових положень і рекомендацій щодо організації та планування досудового розслідування і судового розгляду, які розробляють на основі визначення оптимальної лінії поведінки осіб, прийомів провадження слідчих (розшукових) дій та судових дій, спрямованих на збирання і дослідження доказів, встановлення обставин, що сприяли вчиненню злочину [19, с. 216]. Тож це наукові положення та рекомендації, які ґрунтуються на системній практичній діяльності уповноважених суб'єктів.

До засобів криміналістичної тактики належать: тактичний прийом, криміналістична рекомендація, тактика слідчої (розшукової) дії, тактична комбінація, тактична операція. Тактичний прийом є основним елементом криміналістичної тактики [21, с. 376–377].

Загальними вимогами (критеріями допустимості) тактичних прийомів є: а) законність (за характером, змістом і цілеспрямованістю тактичні прийоми цілком мають відповідати духу й букві закону); б) етичність (тактичні прийоми не можуть містити елементів неправдивої інформації, введення особи в оману, вчинення такого впливу на психіку людини, що тягне за собою негативні наслідки); в) науковість (наукова обґрунтованість передбачає: науковість прийому за джерелом його походження; відповідність прийому сучасному стану розвитку науки; можливість наукового прогнозування результатів використання прийому); г) вибірковість (ідеться про здатність виконувати тактичне завдання в певних ситуаціях); д) пізнавальна цінність. Метою тактичного прийому є одержання фактичних даних, які можуть бути доказами (виявлення слідів чи знарядь кримінального правопорушення, одержання показань від підозрюваного, свідків, встановлення особи, що вчинила кримінальне правопорушення, тощо) [25, с. 39–51].

Науковці і практики вважають, що тактика захисту в кримінальному провадженні є системою наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій про засоби, методи та прийоми пізнання, а також перевірки, оцінки й використання доказової інформації в кримінальному провадженні, що

використовують професійні захисники (адвокати) з метою забезпечення успішного виконання професійних завдань [26, с. 117]. З цього приводу слушно доповнити, що вона теж вирішує питання оптимальної поведінки захисника під час збирання фактичних даних, які згодом можуть бути доказами. Наприклад, захисник вирішує питання щодо черговості збору фактичних даних, обирає певного спеціаліста серед інших з метою отримання висновку чи роз'яснення йому питань з галузей різних наук в усній формі, вирішує питання щодо подання клопотання уповноваженій особі про проведення обраної ним процесуальної дії з певним колом учасників тощо.

Методико-криміналістичне забезпечення. Криміналістична методика (з позицій сторони обвинувачення) — це система наукових положень і розроблених на їх основі рекомендацій щодо організації та здійснення розслідування і запобігання окремим видам злочинів [27, с. 187].

Загалом поняття криміналістичної методики розслідування можна розглядати в таких значеннях: 1) як розділ науки криміналістики (теоретичний аспект); 2) як система принципів, методів і засобів із розслідування певної категорії злочинів, адаптованих і застосовуваних у розкритті конкретного злочину (практичний аспект) [22, с. 347].

У системі криміналістичних знань криміналістична методика є рівнем, який об'єднує положення криміналістичної техніки і криміналістичної тактики в їх переломленні до умов розслідування певного виду кримінального правопорушення [19, 330]. Безумовно, криміналістична методика використовує положення криміналістичної техніки й тактики та узагальнює конкретні тактичні прийоми, а також прийоми з використання технічних засобів під час розслідування чи профілактики конкретного виду, зокрема за певної ситуації.

Якщо йдеться про криміналістичну методику захисту, то слід зауважити, що на цьому етапі вона знаходиться лише на етапі становлення. Деякі вчені визначають її як систему взаємопов'язаних способів і засобів, які використовують під час проведення адвокатом-захисником цілеспрямованих дій у певній послідовності з метою найефективнішого вирішення поставлених перед ним завдань, але завдань захисту, відмінних від завдань обвинувачення, причому не тільки на стадії розслідування, а й на судових стадіях процесу [28].

Правові засади окреслених складових криміналістичного забезпечення (техніко-, тактико- й методико-) застосовують комплексно та системно.

Висновки. Процес збирання доказів має кримінальну процесуальну складову (суворе і неухильне дотримання кримінального процесуального законодавства) та криміналістичну складову (діяльнісний підхід з метою шляхом реалізації поставлених завдань за допомогою криміналістичних засобів, методів, прийомів).

Криміналістичний аспект процесу збирання доказів полягає, у контексті нашого дослідження, у його криміналістичному забезпеченні. Сторони кримінального провадження під час збирання доказів повинні забезпечувати баланс між дотриманням норм кримінального процесуального законодавства України й використанням технічних і тактичних засобів, криміналістичних рекомендацій.

Криміналістичним забезпеченням є задоволення потреб практичної діяльності представників як зі сторони обвинувачення, так і захисту (визначені кримінальному процесуальному законодавстві), розробляючи та надаючи їм у достатній кількості криміналістичні рекомендації, методи, прийоми, засоби з метою виконання ними завдань кримінального провадження.

Під час збирання доказів сторонами кримінального провадження важливо дотримуватися засади змагальності, яка полягає, зокрема, у рівності сторін під час збирання ними доказів, використання можливостей криміналістичного забезпечення.

Література

1. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, затвердженої Указом Президента України від 26 серпня 2021 року №448/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/2021#n11>
2. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки : затверджений Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи : монографія. Калуш : Петраш К. Т., 2020. 452 с.
5. Обрізан Н.М. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2008. 235 с.
6. Погорецький М. А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства України*. 2015. № 3. С. 63–79.

7. Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: теорія та практика : монографія. Київ : Правова єдність; Алерта, 2019. 534 с.

8. Коваленко А. В. Криміналістичне вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні : монографія. Київ : Алерта, 2024. 558 с.

9. Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: онтологічний, методологічний і праксеологічний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 79. Ч. 2. С. 262–267. (Серія «Право»).

10. Філашкін В. С. Криміналістичне забезпечення розслідування торгівлі людьми (міжнародне співробітництво) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 194 с.

11. Погорецький М. А. Сучасні концепції кримінального процесуального доказування. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8 листоп. 2017 р.) Харків : ХНУВС, 2017. С. 309–312. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/146.pdf.

12. Фаринник В. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України : посібник. Харків : Фактор, 2013. 96 с.

13. Кримінальний процес України : навч. посіб. / В. В. Назаров, Г. М. Омеляненко. Київ : Ліпкан О. С., 2013. 488 с.

14. Капліна О. В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження за КПК України. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 27 листоп. 2013 р). Одеса, 2013. С. 223–229.

15. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. 17-те вид., доповн. і переробл. Київ : Алерта, 2020. 1088 с.

16. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення як наукова категорія та практичне завдання криміналістики. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 1. С. 149–155.

17. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 71.

18. Гринюк В. О. Забезпечення змагальності щодо отримання доказів під час досудового розслідування. *Адвокатура: минуле та сучасність* : матеріали V Міжнар. наук. конф. (Одеса, 14 листоп. 2015 р.). Одеса: Юрид. літ., 2015. С. 182–184. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23116>.

19. Криміналістика : підручник : у 2 т. / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, Т. 1. 2019. 456 с.

20. Дульський О. Л. Основи криміналістичного забезпечення збирання доказів захисником у кримінальному провадженні. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 32. С. 130–138. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.32.18>.

21. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Право, 2020. 752 с.

22. Криміналістика : підручник / за ред. В. В. Тіщенко. Одеса : Гельветика, 2017. 556 с.

23. Про стандартизацію : Закон України від 5 черв. 2014 р. № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>.

24. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

25. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Харків юрид., 2007. 432 с.

26. Лисак О. М. Тактика захисту в кримінальному судочинстві України: поняття та сутність. *Вісник кри-*

мінального судочинства. 2018. № 4. С. 111–118. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2018_lysak.pdf.

27. Настільна книга слідчого / [М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін.] ; голов. ред. В. Я. Тацій. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Ін Юре, 2007. 728 с.

28. Варфоломеева Т., Гончаренко В., Гончаренко С. Криміналістика: академічний курс. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 496 с. URL: https://pidru4niki.com/1832042260878/pravo/zagalni_polozhennya_metodiki_zahistu.

Черноус Ю. М.,

orcid.org/0000-0001-9710-4858

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики*

та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ

Дульський О. Л.,

orcid.org/0000-0003-4711-1106

*доктор філософії у галузі права,
докторант кафедри криміналістики*

та судової медицини

Національної академії внутрішніх справ